

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1894

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1114

Kitap Adı : Mâtürîdî'de Mekân ve Zaman

Book Title : Space and Time in al-Mâtürîdî

ISBN : 978-625-8724-70-7

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724707

Yazar | Author: Yalçın Topçu | orcid.org/0000-0002-1630-2236

Kurum | Institution: Diyanet İşleri Başkanlığı

ROR ID: ror.org/ror.org/00v0s5p67

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 288 (xviii + 270)

Yayın Tarihi | Publication Date: Nisan | April 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRHT - İslam teolojisi | Islamic theology

BISAC: RELO37060 - İslam / Teoloji | Religion / Islam / Theology

THEMA: QRP + QRVG - İslam + İlahiyat | Islam + Theology

LC Classification: BP166.2 - İslam teolojisi (Kelâm) | Islamic theology (Kalâm)

DEWEY: 297.2 - İslam doktriner teolojisi ('akaid ve kelâm) | Islamic doctrinal theology ('aqa'id and kalam)

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.256 - Din | Religion

WoS Citation Topics Micro: 6.256.1835 - İlahiyat | Theology

Scopus Subject Areas: 1212 - Din Bilimi | Religious Studies

Atıf Bilgisi | Cite as: Topçu, Yalçın. *Mâtürîdî'de Mekân ve Zaman*. FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Mâtürîdî'de Mekân ve Zaman

Dr. Yalçın TOPÇU

Ankara 2026

Yazar Hakkında

Yalçın TOPÇU

1964 yılında Ardahan'ın Posof ilçesi Yeniköy'de doğdu. Eğitimini Gazi İlkokulu, Kars İmam Hatip Lisesi ve Erciyes İlahiyat fakültelerinde tamamladı.

Diyanet İşleri Başkanlığının Müftülük sınavını kazanarak Antalya Eğitim Merkezinde kursiyer olarak göreve başladı. Kırşehir Mucur ilçesinde vaizlik yaptı. Bu süre içerisinde Kalam alanında "Elmalı'ya Göre İsbat-ı Vacip" tezi ile yüksek lisansını tamamladı.

Sırası ile Kırşehir Boztepe, Kırıkkale Sulakyurt ve Kastamonu Taşköprü ilçe müftülükleri yaptı. 2002 yılında Bingöl il müftüsü olarak atandı. Devamında Çankırı ve Sinop müftülüğü yaptı. Halen Diyanet İşleri Başkanlığı Başkanlık Müftüsü olarak görev yapmaktadır. Bu görevi süresinde doktorasını "Mâtürîdî'de mekân ve zaman" tezi ile tamamladı.

Lübabü'l kalam ve Ketaibu A'lami'l-Ahyar Min Fukahai Mezhebi'n-Nu'mani'l-Muhtar eserlerini tercüme etmiştir. Çeşitli dergilerde yayınlamış akademik ve güncel makaleleri bulunmaktadır.

Evli ve iki çocuk babasıdır.

About the Author

Yalçın TOPÇU

He was born in 1964 in Yeniköy, a village of the Posof district in Ardahan. He completed his education at Gazi Primary School, Kars Imam Hatip High School, and the Faculty of Theology at Erciyes University. After passing the Mufti examination organized by the Presidency of Religious Affairs (Diyanet), he began his service as a trainee at the Antalya Training Center. He later served as a preacher (vaiz) in the Mucur district of Kırşehir. During this period, he completed his master's degree in the field of Kalām with a thesis titled "Proof of the Necessary Being According to Elmalılı."

He subsequently served as district mufti in Boztepe (Kırşehir), Sulakyurt (Kırıkkale), and Taşköprü (Kastamonu). In 2002, he was appointed as the Provincial Mufti of Bingöl. Afterwards, he served as the Provincial Mufti of Çankırı and Sinop. He currently serves as a Chief Mufti (Başkanlık Müftüsü) at the Presidency of Religious Affairs. During this period, he completed his PhD with a dissertation titled "Space and Time in al-Māturīdī."

He has translated the works *Lubāb al-Kalām* and *Katā'ib A'lām al-Akhyār min Fuqahā' Madhhab al-Nu'mān al-Mukhtār*. He also has academic and contemporary articles published in various journals.

He is married and the father of two children.

Kitap Hakkında

Mâtürîdî'de Mekân ve Zaman

Bu tezde, insanın kendisini, etrafını, var olanı tanımlamada önemli olan mekân ve zaman kavramı Mâtürîdî açısından değerlendirilmiştir. Mekân, zaman anlayışı insan aklını, gözlemine ve inancını etkilemiştir. Aynı şekilde inanç, gözlem, akli kullanma şekli de mekân ve zaman anlayışını etkilemiştir. Bu etkileşim insan bilgi ve medeniyet anlayışına katkı sağlamıştır. Mekân ve zaman kavramları İslam öncesi ve İslam anlayışı içerisinde farklı şekilde de anlaşılmuştur. İslam içerisinde etkilenmeyi, İslam öncesi anlayıştan etkilenecek nasları anlama ve İslam öncesi anlayış alanında İslam'dan etkilenecek özgün bilgi üretme şeklinde değerlendirebiliriz. Naslardan etkilenecek bu kavramları oluşturanlar akıl yürütme ve bilim oluşturmada yeni yöntemler belirlemişlerdir. Mâtürîdî'yi bu tasnif içerisinde naslardan etkilenip yeni akıl yürütme ve bilim üreten düşünürler içerisinde değerlendirebiliriz. Bu çalışmada Mâtürîdî'nin mekân, zaman anlayışını akıl ve bilim anlayışı içerisinde nasıl değerlendirildiğini ortaya koyacağız. Ayrıca bu anlayış ile var olanı nasıl anladığını ve yan manaları nasıl açıkladığını da ortaya çıkarmış olacağız.

Anahtar Kelimeler: Kelam; Mâtürîdî; Mekân; Zaman; Tanrı; Yan Manalar

About the Book

Space and Time in al-Māturīdī

This thesis evaluates the concepts of space and time, which are important in defining oneself, one's surroundings, and existence, from Māturīdī's perspective. The understanding of space and time has influenced human reasoning, observation, and belief. Similarly, belief, observation, and the way reasoning is applied have also shaped the understanding of space and time. This interaction has contributed to the development of human knowledge and civilization. The concepts of space and time have been understood differently in pre-Islamic thought and within the Islamic worldview. We can interpret the influence within Islam as understanding Islamic texts through the impact of pre-Islamic thought and producing original knowledge in the pre-Islamic context influenced by Islam. Those who shaped these concepts by drawing from Islamic texts introduced new methods of reasoning and scientific inquiry. Māturīdī can be considered among the thinkers who, influenced by these texts, developed new approaches to reasoning and science. In this study, we will examine how Māturīdī's understanding of space and time is evaluated within the framework of reasoning and scientific thought. Additionally, we will explore how he comprehended existence and explained secondary meanings through this understanding.

Keywords: Kelam; Māturīdī; Space; Time; God; Secondary Meanings

ÖN SÖZ

Zaman ve mekânın kuşatması altında olan insan, kendini anlamaya çalışırken etrafının da farkına varmıştır. Bu farkındalık çerçevesinde elde ettiği bilgi ile mekân ve zamanı anlamanın yanında ötesi olanı anlama problemiyle karşılaşmıştır. Bu problem sebebiyle ilk insan Hz. Âdem gerçek üzerinden bilgi üretmiş ve vahiy ile çözüm bulmuştur. Kur'an bu konuda İbrahim'in (a.s.) akılla Allah Teâlâ'yı aramasını örnek vermektedir. Bütün bu çözümler şüphe ve tereddüt oluşturmayacak şekilde Hz. Muhammed'le (s.a.s.) zirve noktasına ulaşmıştır.

Bilgi ile mekân ve zamanı anlama kayıtları önce Doğu Akdeniz havzasında başlamış ve kendisini koruyarak devam etmiştir. Bu bilgi, bilgiyi önemseyen İslam kültürüyle karşılaşınca Felsefe, Mutezile ile kendine has bir ilim ve görüş dünyası oluşturmuştur. Eş'arî'de biraz daha farklılaşarak devam ettirmiştir.

Bu çalışmamızda insanlığın ürettiği bilgi ve medeniyetin temel algısını oluşturan mekân ve zaman kavramlarını Mâtürîdî'ye göre inceleyeceğiz. Bu iki kavram günümüzde de kendi mecrasında güncelliğini ve gelişimini sürdürerek insanlıktaki bilgi ve medeniyet gelişimi ile insanın kendini tanımlamasına tesir etmektedir. Mâtürîdî, bilgi ile inancı anlama temelini esas aldığından dolayı biz de mekân ve zaman kavramlarını bu çerçevede inceleyeceğiz. Çalışmamızın günümüzde bilgi ve medeniyet alanına katkı yapması temennisindeyiz.

Mekân ve zaman kavramı hakkında felsefe ve ilahiyata dair eserlerde çok değerlendirmeler yapılmıştır. Mekân ve zaman kavramları geometri, felsefe, mimarlık, sanat ve inanç alanlarını değerlendirmede yer bulmuştur. Kendi amaç ve usulüne göre açıklamalar yapmıştır. Mekân ve zaman konularında bağımsız felsefi görüşler de bulunmaktadır.

Kelam ilminin konusu ve gayesi diğer ilimlerden farklılık arz etmektedir. İmam Mâtürîdî'nin de ilim ve âlem anlayışı ile birlikte kelam ilmi anlayışı kendine özgü şekilde bulunmaktadır. Usul farklılığı inanç ve âlem anlayışını farklı açıklamaya götürmüştür. Çalışmamızda Mâtürîdî'nin farklı olan ilim ve âlem anlayışının sonucunda oluşan mekân ve zaman kavramlarını anlamaya çalışacağız. Çalışmamız bu alana katkı sağlayacaktır.

Yalçın TOPÇU
Ankara 2026

TEŞEKKÜR

Çalışmamızda dayanak ve destek olup bana yol gösteren tez danıőman hocam Prof. Dr. Mustafa Sönmez'e teşekkür ederim. Ayrıca tez izleme komisyonu hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Davut Çoőtu ve Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Yalçinkaya'ya, çalıőma sürecinde bana destek olan, katkıları bulunan diğer hocalarıma ve arkadaşlarıma da teőekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez savunmam sonrası sundukları katkıdan dolayı Prof. Dr. Muhammet Yazıcı ve Prof. Dr. Mehmet Zeki İőcan hocalarıma teşekkür ederim.

Her dođru iőimde bana destek veren eőim Hülya Topçu'ya teşekkür ederim.

Yalçın TOPÇU

KISALTMALAR LİSTESİ

- A.s. : Aleyhi's-selam
Bk. : Bakınız
C. : Cilt
Çev. : Çeviren
Der. : Derleyen
Hz. : Hazreti
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
EBYÜ : Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Ed. : Editör
İSAM : İslam Araştırmalar Merkezi
MÖ : Milattan Önce
MÜ : Marmara Üniversitesi
MSKÜ : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Ö. : Ölümü
s.a.v. : Sallallahü Aleyhi ve Sellem
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
vb. : ve benzeri
YÖK TEZ : Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
TEŞEKKÜR	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. MÂTÜRÎDÎ'DE MEKÂN	3
1.1. Mekân Tasavvuru	3
1.1.1. Mekân Kelimesi	4
1.1.2. Mekân Kelimesinin Mâtürîdî'de Anlam Düzeyi ve Değişimi	7
1.1.3. Fizik ve Farklı İlimlerde Mekân	10
1.1.4. Felsefede Mekân	12
1.1.5. Tasavvufta Mekân	23
1.1.6. Kelam İlminde Mekân	28
1.2. Mâtürîdî'de Mekân Anlayışını Etkileyen Temel Etkenler	33
1.2.1. Mâtürîdî'nin Bilgi Anlayışında Mekân	34
1.2.1.1. Çoklu Bilgi Kullanımında Mekân	37
1.2.1.2. Duyu Bilgi Ötesinde Mekân	39
1.2.1.3. Önerme Kullanımına Göre Mekân	42
1.2.2. Mâtürîdî'nin Âlem Anlayışının Mekân Anlayışına Etkisi	45
1.2.2.1. Mekânın Varlık ve Mahiyeti	50
1.2.2.2. Mekân ve Araz İlişkisi	54
1.2.2.3. Mekânın Var Oluşu	57
1.2.2.4. Var Oluşturma Mekâna Muhtaçlık	60
1.2.2.5. Oluşla Var Olan Mekânın Devamlılığı	65
1.2.2.6. Mekânın Mahiyetinde Yön ve Parça Kavramları	67
1.2.2.7. Mekânın Sifat Olma Özelliği	69
1.3. Mekânsız Var Olmak	74
1.3.1. Mâtürîdî'de Mekândan Münezzehe Olma Anlayışı	74
1.3.2. Mekânla Varlık Kazanan Âlemin Mekânı Olmayan Yaratıcısı Vardır	76
1.3.3. İlah Mekân Edinmemiştir	80

1.4. Mekân ve Mekândan Münezzeh Olan Arasındaki Değerlendirmeler	84
1.4.1. İsimlerin Mekân ve Mekânsız Anlamı Taşımaması	85
1.4.2. Tekvin ve Mekân ilişkisi	90
1.5. Haber Bilgisinde Mekân İfade Eden Kavramlar	99
1.5.1. Allah Teâlâ Arşu Mekân Edindi mi?	103
1.5.2. Rü'yetullah Mekânda mı Olacak?	110
1.5.3. Mahiyet, Keyfiyet ve Kurb Kavramlarının Allah Teâlâ'ya Nispet Edilmesi	117
1.6. Bölüm Değerlendirmesi	123

İKİNCİ BÖLÜM

2. MÂTURÎDÎ'DE ZAMAN	125
2.1. Zaman Tasavvuru	125
2.1.1. Zaman Kelimesi	126
2.1.2. Fizik İlminde Zaman	128
2.1.3. İslam Öncesi Araplarda Zaman Anlayışı	129
2.1.4. Dehrî Anlayışta Zaman	130
2.1.5. Felsefede Zaman Anlayışı	136
2.1.6. Tasavvufta Zaman	143
2.1.7. Kelam İlminde Zaman	147
2.1.8. Mâtürîdî'de Zaman	151
2.2. Mâtürîdî'nin Zaman Anlayışını Etkileyen Temel Etkenler	153
2.2.1. Bilgi ve Âlem	153
2.2.2. Akli ve Fiziki Zaman Anlayışı	155
2.2.3. Araz Kavramı Üzerinden Mâtürîdî'nin Zaman Açıklaması	158
2.2.4. Hareket Zaman İlişkisi	162
2.2.5. Âlemin Yaratılması ve Zaman	168
2.3. Zamandan Münezzeh Olma	173
2.3.1. Âlemin Oluşum Teorilerine Göre Zaman ve İlahi Tenzih	176
2.3.2. Zamanın Yaratılışı ve İlahî Tenzih Etmek	178
2.3.3. Evvel ve Ahir Olan Allah Zamandan Münezzehdir	183
2.4. Zaman ve Zamandan Münezzeh Olan Arasındaki Değerlendirmeler	188
2.4.1. Kâinat Neden Şimdi Yaratıldı?	188

2.4.2. Zaman İçinde Kendini Bilenin Zamandan Münezzehe Rabbini Bilmesi	192
2.4.3. Kaza, Kader ve Zaman	194
2.4.4. Tekvin Sifatının Zaman Aşkınlığı ve Zaman	200
2.4.5. Allah Teâlâ Ezelî ve Sonsuz ise Mahlukât Neden Değildir?	205
2.5. Haberlerde Zaman	207
2.5.1. Allah'a Sıfat-İsim Vermek ve Zaman	207
2.5.2. İstitaat-Zaman İlişkisi	212
2.5.3. Kulların Fiili ve Zaman	216
2.5.4. Ecel, Kıyamet ve Zaman	222
2.6. Bölüm Değerlendirmesi	226
SONUÇ	227
KAYNAKÇA	245
DİZİN	263